

هویت دانشجویی و عوامل مرتبط با آن در میان دانشجویان دانشگاه‌های یزد

حسین افراسیابی^{1*} و فهیمه خوباری²

چکیده

هویت اجتماعی حاصل عضویت و تعاملات فرد در گروه‌ها و میدانهای اجتماعی مختلف است. هویت دانشجویی نیز به‌عنوان یکی از ابعاد مهم هویت اجتماعی دانشجویان در نتیجه عضویت در گروه دانشجویی به‌وجود می‌آید که با حس تعلق و تعهد به این نقش اجتماعی همراه است. این پژوهش با هدف بررسی هویت دانشجویی و عوامل مرتبط با آن در دانشگاه‌های یزد انجام شد. این تحقیق در رویکرد کمی و با روش پیمایش انجام شد. داده‌های پژوهش نیز به کمک پرسشنامه گردآوری شد. جامعه آماری شامل تمام دانشجویان در سال تحصیلی 93-1392 دانشگاه‌های یزد بود که 450 نفر با روش طبقه‌ای متناسب انتخاب شدند. نتایج نشان داد که هویت دانشجویی بیشتر دانشجویان در حد متوسط است و بر حسب نوع دانشگاه، رشته تحصیلی، مقطع تحصیلی و حق انتخاب تغییر می‌کند. متغیرهای سرمایه اجتماعی، چشم‌انداز شغلی، امید به آینده، رشته تحصیلی و درآمد خانواده مهم‌ترین متغیرهای تبیین‌کننده هویت دانشجویی هستند. تقویت مهارت‌ها و سرمایه اجتماعی و فرهنگی دانشجویان در کنار رفع مشکلات شغلی و ترسیم امید و چشم‌انداز روشن از آینده می‌تواند احساس تعلق آنها به هویت حرفه‌شان را ارتقا بخشد و از این طریق دلبستگی و موفقیت آنها را در ایفای نقش افزایش دهد.

کلید واژگان: هویت دانشجویی، دانشگاه، چشم‌انداز شغلی، تحصیل، سرمایه اجتماعی.

مقدمه

ورود به دانشگاه و زندگی دانشجویی بخش مهمی از تجربه زیسته بسیاری از انسانها در جامعه معاصر است. بیش از چهار میلیون دانشجو در دانشگاه‌های مختلف کشور تحصیل می‌کنند که بخش مهم و چشمگیری از کنشگران میدان علمی ایران را تشکیل می‌دهند. ایفای مطلوب نقش علمی و حرفه‌ای مستلزم برخورداری از سطح مطلوبی از هویت و درونی ساختن نقش اجتماعی است. دانشجویان امروزی تا چه اندازه هویت دانشجویی را پذیرفته‌اند و خود را به‌عنوان دانشجو با تعلق خاطر به هویت اجتماعی

1. استادیار دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه یزد، یزد، ایران.

* نویسنده مسئول: hafrasiabi@yazd.ac.ir

2. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی دانشگاه یزد، یزد، ایران: khoobyarif@yahoo.com

پذیرش مقاله: 1394/2/8

دریافت مقاله: 1393/3/12

خود تعریف می‌کنند؟ دانشجو بودن تا چه حد برای این افراد اهمیت دارد؟ این سؤالها شاید دغدغه ذهنی بسیاری از استادان و فعالان عرصه آموزش عالی کشور باشد که تحلیل آن در چارچوب مفهوم هویت دانشجویی³ امکان پذیر است.

هویت از مهم‌ترین چالشهای انسان معاصر و یکی از مفاهیم محوری در مطالعات اجتماعی است. اصطلاح هویت تاریخچه طولانی دارد، اما در قرن بیستم کاربرد وسیعی یافته است. به عقیده مید⁴ هر فرد هویت خود را از طریق ساماندهی نگرشهای فردی دیگران در قالب نگرشهای سازمان یافته اجتماعی یا گروهی شکل می‌دهد (Golmohammadi, 2001, p. 230). هویت با فرهنگ جامعه رابطه مستقیم دارد. هویت تعریفی از کیستی افراد است که می‌توان بر اساس ارزشها و باورها، آداب و سنن و هنجارها از فرد یا جامعه ارائه کرد. هویت یک سازه چند بعدی است؛ انسانها به دلیل ایفای نقشهای گوناگون و عضویت در گروههای مختلف در جامعه مدرن از لایه‌های هویتی بیشتر و پیچیده‌تری برخوردارند و هویت دانشجویی یکی از لایه‌های مهم هویتی در این جوامع است.

تغییرات سریع و پر شتاب دهه‌های اخیر و دگرگونی در عرصه‌های مختلف، هویت و فرایند هویت‌یابی را با چالشهایی مواجه کرده است (Eskandari, 2013, p. 115). از طرفی، در دوره حاضر یکی از حیاتی‌ترین مباحث را می‌توان توسعه و تولید علم دانست. یکی از بارزترین شاخصهای توسعه هر کشور توان و ظرفیت تولید علمی و فنی آن است. در جامعه مدرن واقعیت و ایده دانشگاه از مرجعیت مرکزی و حیاتی در توسعه دانش، فرهنگ و اجتماع هر ملتی برخوردار شده است. مهم‌ترین کارکرد دانشگاه، به عنوان نهادی که نقش کلیدی در تولید و فهم دانش، توسعه فرهنگ و تمدن و حل مسائل جامعه مدرن دارد، تولید انسان دانشگاهی و هویت دانشگاهی فرهیخته، پویا و توانمند در افرادی است که به عنوان پیشاهنگان فرهنگ عمل می‌کنند (Johnson, 2008, p. 33).

در دنیای معاصر که با تقسیم کار و تخصصی شدن شناخته می‌شود، کنشگران اجتماعی بخش چشمگیری از هویت اجتماعی خود را در ارتباط با موقعیت شغلی و پایگاههای تخصصی باز می‌شناسند. در جهان امروز هویت حرفه‌ای بخش بسیار مهمی از مجموعه هویت غالب تمام افراد جامعه را شکل می‌دهد. تاجفل (Tajfel, 1982, p. 8) معتقد است هویت اجتماعی فرد به وسیله گروهی که به آن تعلق دارد تعیین می‌شود؛ وی هویت اجتماعی را به سه بعد شناختی (آگاهی از عضویت در گروه)، ارزشی (مقایسه و ارزیابی) و احساسی (علاقه و تعلق به گروه) تقسیم می‌کند. بر اساس تعریف تاجفل از هویت اجتماعی می‌توان گفت که هویت دانشجویی، به عنوان یکی از ابعاد هویت اجتماعی، زمانی به وجود می‌آید که فرد با پذیرفته شدن در دانشگاه خود را عضوی از گروه دانشجویی تعریف می‌کند. ارزیابی و مقایسه عضویت در این گروه علاقه و تعلق درون گروهی و ایجاد نوعی تعهد، وفاداری به ارزشها، اهداف

3. Student Identity

4. Mead

و انتظارات مرتبط با آن در دانشجو ایجاد می‌کند و او موظف به ادای وظایف مرتبط با نقش دانشجویی خود می‌شود. دانشجو باید دارای انگیزه‌های قوی و محکم و دانش‌طلبی و نیز جویای علم و اطلاعات در رشته تخصصی خود باشد تا بتواند نقش خویش را به‌عنوان دانشجو به‌درستی ایفا کند. هر چه هویت دانشجویی قوی‌تر باشد، دلبستگی به نقش و تعلق و تعهد به آن افزایش می‌یابد و این خود موجب رشد و شکوفایی علمی دانشجو می‌شود. با وجود انجام یافتن تحقیقات گوناگون در خصوص هویت و ابعاد مختلف آن، به هویت دانشجویی به‌عنوان یکی از ابعاد هویت کمتر توجه شده است. برخی شواهد نشان می‌دهد که دانشجویان در ایفای نقش دانشجویی دچار مشکلاتی هستند که از جمله آنها می‌توان به نبود مشارکت کافی دانشجویان در فعالیتهای پژوهشی، مشکلات مربوط به روحیه علمی دانشجویان (Amini, 2011) نبود خودباوری در دانشجویان و بیگانگی تحصیلی (Zokaei, 2011) اشاره کرد. چنانچه دانشجو احساس هویت قوی نداشته باشد، نقش دانشجویی خود را به‌درستی انجام نمی‌دهد و شاهد دنباله‌روی، پرهیز از برخورد نقادانه و پرسشگرانه، آماده خوری فرهنگی و علمی و تمایل نداشتن به تلاش جدی در امر تولید علمی، ضعف روحیه و اخلاق پرسشگری، ضعف روحیه همکاری و کار جمعی، ضعف در خلاقیت، نبود اعتماد به نفس برای پرورش اندیشه مستقل، گریز از مشارکت گسترده در فرایند آموزشی و آموزش غیر مشارکتی، تک صدایی و یادگیری منفعل، ایستایی و غیر تأملی بودن در بین دانشجویان خواهیم بود (Ghaneirad, 2000; Rafipour, 2002; Ghazi-Tababtabaei & Marjaei, 2001; Taefi, 2001; Fazeli, 2003).

در سالهای اخیر تعداد دانشجویان افزایش چشمگیری یافته است. جمعیت کشور نسبت به سال 1357 دو برابر شده، اما تعداد دانشجویان رشد 25 برابری داشته است و از جمعیت 75 میلیون نفری ایران 4/4 میلیون نفر دانشجو هستند. در سال 1357 با جمعیت 35 میلیون نفری، حدود 175 هزار نفر دانشجو در کشور وجود داشت. در گذشته تعداد محدودتری دانشجو و البته، تعداد کمتری دانشگاه و شرایط سخت‌تری برای پذیرفته شدن در دانشگاه وجود داشته است و افرادی که به تحصیل علاقه بیشتری داشتند وارد دانشگاه می‌شدند. این امر موجب می‌شد که امر افراد با انگیزه بیشتر و روحیه علمی قوی‌تری به علم آموزی بپردازند و هویت علمی بالاتری داشته باشند و دیگر افراد به دنبال حرفه‌های دیگر و ایجاد اشتغال برای خود باشند. امروزه با وجود تعداد فزاینده دانشجویان، وضعیت نامساعد بازار کار به‌گونه‌ای است که بسیاری از دانشجویان پس از دانش‌آموختگی موفق به یافتن شغل نمی‌شوند و این شرایط موجب ناامیدی دانشجو و آینده‌ای نامطمئن برای وی شده است که می‌تواند زمینه دلزدگی و ضعف هویت دانشجویی را فراهم سازد.

برخلاف تأکید بر توسعه علمی و توجه به کنشگران این عرصه؛ یعنی دانشجو، هویت دانشجویی و نقش دانشجو و دانشگاه در پیشرفت و توسعه کشور، تحقیقات فراوانی در این زمینه انجام نشده است. هدف تحقیق حاضر بررسی این مسئله بود که جایگاه احساس هویت دانشجویی در دانشجویان در چه سطحی است و با چه متغیرهایی مرتبط است.

پیشینه پژوهش و چارچوب نظری

در کشور ایران و خارج از آن تحقیقات محدودی درباره هویت دانشجویی انجام شده است. حیدری (Heidari, 2012) تحقیقی در زمینه هویت حرفه‌ای دانشجویان دانشگاه مازندران انجام داد. نتایج این تحقیق نشان داد که هویت حرفه‌ای با موقعیت فرد در درون جامعه مرتبط است. جنسیت، پایگاه اجتماعی - اقتصادی، حمایت خانواده و دوستان، محیط و شبکه‌های اجتماعی فرد در شکل‌گیری هویت حرفه‌ای وی مؤثر است.

هرسیچ و محموداوغلی (Harsich & Mahmoud-Oghli, 2011) در پژوهشی درباره تأثیر مصرف رسانه‌ای بر هویت اجتماعی دانشجویان دانشگاه اصفهان بررسی کردند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که میان ابعاد کیفیت و کمیت رسانه‌های جمعی با ابعاد هویت اجتماعی پاسخگویان همبستگی معنادار وجود دارد.

قلی‌پور و همکاران (Gholipour, Mohammad-esmaeili & Gholopour, 2010) در خصوص راهکارهای تقویت هویت اجتماعی زنان در نهادهای آموزشی بررسی کردند. بر اساس نتایج این مطالعه جداسازی فیزیکی، مکانی و نمادین هویت‌های زنان و مردان به سرخوردگی زنان منجر می‌شود و اعتماد به نفس آنها را از بین می‌برد. ناتوانی در ایجاد پیوند میان هویت‌های مختلف یکی از علل شکست در برقراری تعادل میان نقش‌های مختلف اجتماعی و تک بعدی شدن زنان و خود باوری ضعیف آنها به شمار می‌رود.

بقائی و سرابی (Baghaei & Sarabi, 2009) در خصوص عوامل اجتماعی مؤثر بر هویت دانشگاهی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی مطالعه کردند. نتایج این پژوهش نشان داد که سه متغیر سرمایه فرهنگی، فرهنگ دانشگاهی و انگیزه‌های تحصیلی تغییرات هویت دانشگاهی را تبیین می‌کنند. دهینگ و همکاران (Dehing, Jochems & Baartman, 2013) تحقیقی در زمینه توسعه هویت حرفه‌ای میان دانشجویان هلندی انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد که دانشجویان مورد مطالعه در خصوص هویت حرفه‌ای از وضعیت مطلوبی برخوردار نیستند. آنها بهبود تعاملات و شبکه اجتماعی در گروه‌های آموزشی را عامل بهبود هویت حرفه‌ای دانشجویان می‌دانند.

کاماچو (Camacho, 2012) پژوهشی با عنوان «خود و هویت، افزایش آگاهی دانشجویان از ردپای فناوری» در میان دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه‌های اسپانیا با استفاده از دو روش کمی و کیفی انجام داد. نتایج تحقیق نشان داد که فضای مجازی و فناوریهای ارتباطی جدید، به‌ویژه عضویت در شبکه‌های اجتماعی فیس بوک، در شکل‌گیری هویت دانشجویان و شناخت آنان از خویش مؤثر است. نتایج پژوهش هاوکینز (Havkins, 2005) با عنوان «تبدیل شدن به یک دانش‌آموز: هویت حرفه‌ای و سواد علمی در مدرسه» نشان داد که در مدارس تمام تلاش معلمان افزایش سطح علمی دانش‌آموزان است، در حالی که مدرسه علاوه بر آموزش سواد علمی و موفقیت آموزشی باید تعاملات موفق را نیز آموزش دهد.

با توجه به پژوهش‌های مرور شده می‌توان گفت که علی‌رغم توجه به مسئله هویت و ابعاد آن، در کشور ایران پژوهش‌های چندانی در باره هویت دانشجویی صورت نگرفته است. در پژوهش‌های خارجی نیز بیشتر به مطالعه هویت اجتماعی دانشجویان پرداخته شده و پژوهش‌های محدودی در خصوص هویت علمی و حرفه‌ای انجام شده که بیشتر با استفاده از روش کیفی و نمونه‌های محدود بوده است.

هویت از مفاهیمی است که در رشته‌های مختلف علوم اجتماعی و رفتاری به آن توجه شده است. عمده نظریه‌های موجود در تبیین هویت را روانشناسان و جامعه‌شناسان مطرح کرده‌اند. از با نفوذترین نظریه‌های روانشناختی هویت می‌توان به نظریات اریکسون (Erikson, 1968, p. 123) و مارسیا (Marcia, 1966, p. 24) اشاره کرد. هویت در نظر اریکسون حالتی است که فرد بتواند بین تصویری که از ثبات و یگانگی خود دارد و تصویری که دیگران از او دارند، هماهنگی ایجاد کند. وی معتقد است که چنین حالتی همراه با تعهد به نقش‌های شغلی، ارزشها و گرایشهای جنسی است. اریکسون چارچوب اولیه و مؤثری برای بررسی دو حیطة روانی - اجتماعی ارائه کرد. او هشت مرحله رشدی را در گستره زندگی انسانها مشخص می‌کند.

مارسیا در تعریفی عینی‌تر دستیابی به تعهد را اصلی‌ترین شاخص شناسایی هویت می‌داند. طبق نظر او عدم تعهد به بحران هویت منجر می‌شود. تعهد به معنای سرمایه‌گذاری در مجموعه‌ای از اعتقادات و باورها یا یک حرفه است که فرد قصد انجام آن را دارد یا بررسی مشخص راهی است که می‌خواهد وارد آن شود. او هویت را با به‌کارگیری دو مفهوم کاوش (مربوط به بحران) و تعهد (مربوط به تصمیم‌گیری) تعریف و بر اساس آنها چهار پایگاه هویت سردرگم، موفق، دنباله‌رو و بحران‌زده را مشخص کرد. صاحب‌نظران مختلف جامعه‌شناسی در خصوص هویت نظریه‌پردازی کرده‌اند. جنکینز (Jenkins, 2002, p. 17) معتقد است از نظر لغوی واژه هویت در دو معنای ظاهراً متناقض به‌کار می‌رود: 1. همانی و یکنواختی مطلق؛ 2. تمایزی که دربرگیرنده ثبات یا تداوم در طول زمان است (تفاوت و تعلق). بنابراین، هویت اجتماعی تعریفی است که فرد از خود در ارتباط با دیگران می‌کند و بر اساس عضویت در رده‌ها و گروه‌های گوناگون اجتماعی شکل می‌گیرد؛ بدین معنا که هر شخصی افرادی را که به آنها تعلق دارد، به عنوان درون‌گروه و مقوله مثبت و کسانی را که به آنها وابسته نیست، با عنوان برون‌گروه تعریف می‌کند.

بر اساس نظر تاجفل هویت اجتماعی در نتیجه عضویت گروهی به‌وجود می‌آید و وی عضویت گروهی را متشکل از سه عنصر آگاهی، عاطفی و ارزشی می‌داند (Golmohammadi, 2001, p. 223). بر اساس تعریف تاجفل از هویت اجتماعی می‌توان گفت که بخشی از هویت دانشجویی به نگرش فرد به خود به عنوان دانشجو، آگاهی وی از عضویت در گروه دانشجویی و نگرش به آن و همانندی و ارتباط با سایر دانشجویان مربوط می‌شود. بعد عاطفی هویت شامل احساس تعلق و تعهد به این نقش است و بعد ارزشی هویت محاسباتی است که دانشجو درباره پیامدهای مثبت و منفی عضویت گروهی دارد.

بر اساس نظریه گیدنز (Giddens, 2007, p. 223) هویت به عنوان پدیده‌ای عام مستلزم آگاهی بازتابی است. هویت شخص چیزی نیست که در تداوم کنشهای اجتماعی فرد به او تفویض شده باشد، بلکه فرد باید آن را به‌طور مداوم و روزمره ایجاد و در فعالیتهای بازاندیشانه خویش از آن حفاظت و پشتیبانی کند. به عقیده گیدنز (Giddens, 1999, p. 15) ما شاهد گشوده شدن درهای زندگی روزمره به اصول مدرنیته (طرح پرسش، داشتن انتخاب و حق تصمیم‌گیری) هستیم. می‌توان گفت که قدرت انتخاب فرد در دانشجو شدن و گزینش رشته تحصیلی می‌تواند بر هویت دانشجویی وی تأثیر بگذارد. دانشجو در بازاندیشی مداوم در ارتباط با دانشگاه (نهادی مدرن با آموزه‌های مدرن) و سابقه ذهنی، فرهنگی و اجتماعی (نهادهای سنتی که فرد در دل آنها رشد یافته و هنوز با آنها در ارتباط است) هویت خویش را برمی‌سازد.

استرایکر (Stryker, 1999, p. 23) با طرح مفهوم برجستگی هویت و عاطفه به بررسی رفتار انسانی در اجرای نقشهای هویتی در زمینه کنش متقابل اجتماعی نمادین پرداخته است. بر اساس نظریه استرایکر می‌توان گفت که جایگاه اجتماعی افراد و وظایف مرتبط با آن موجب ایجاد هویت‌های نقش می‌شود. وی از این طریق هویت را با ساختار اجتماعی پیوند می‌دهد؛ یعنی ساختار در ایجاد هویت نقش اساسی دارد. وی معتقد است که تثبیت نشدن هویت با احساس ناامیدی، خجالت زدگی، گناه، عصبانیت و سایر احساسهای منفی در افراد ارتباط دارد و این امر موجب می‌شود که فرد به هویت خاص خود در آینده تعهدی نداشته باشد یا از میزان تعهد خود بکاهد و در پی هویت جدیدی برآید (Stets, 2007, p. 115). در نتیجه، میزان امید به آینده دانشجویان می‌تواند با میزان احساس هویت دانشجویی آنان مرتبط باشد. مفهوم محوری نظریه بوردیو منش⁵ یا عادتواره است که هم محصول و هم بازتولید ساختار اجتماعی است. منش گروهها و طبقات مختلف به‌گونه‌ای نمود می‌یابد که از پسند غذایی تا سلايق زیبایی‌شناختی و نگرشهای آنها را جهت می‌بخشد (Bourdieu, 2012, p. 64). بوردیو معتقد است که هر میدانی به نوع خاصی از سرمایه یا منابع اهمیت می‌دهد. برای مثال، سرمایه فرهنگی یا دانش و صلاحیت در حوزه دانشگاهی بیش از اقتصاد ارزشمند است. سرمایه به منابع یا قابلیت‌های در اختیار فرد یا موقعیت اجتماعی اشاره دارد که از نفوذ اجتماعی یا رواج برخوردار است. سرمایه شکل‌های متنوعی دارد و شامل سرمایه اقتصادی (ثروت)، سرمایه فرهنگی (صلاحیت و دانش)، سرمایه نمادین (افتخار و پرستیژ) و سرمایه اجتماعی (پیوندهای اجتماعی و اعتماد) است (Seidman, 2007, p. 198). بوردیو در کتاب تمایز سرمایه فرهنگی را دانشی به‌حساب می‌آورد که از طریق آموزش و تربیت برخاسته از پایگاه اجتماعی انباشته می‌شود. ارزش سرمایه فرهنگی به میدانها (هنری، علمی و سیاسی) به‌عنوان حوزه‌های گوناگون و متفاوت زندگی بستگی دارد. میدان از یک سو محدودیتهایی را بر کسانی که وارد آن می‌شوند تحمیل می‌کند و از سوی دیگر، صحنه کشاکش کنشگرانی است که در پی حفظ یا براندازی نظام توزیع

سرمایه هستند (Bourdieu, 2012, p. 64). دانشجویان و دانشگاهیان به‌عنوان کنشگران اجتماعی با حضور در میدان دانشگاه (فرهنگ دانشگاهی و اجتماع دانشگاهی) به‌عادتواره دانشجویی متناسب دست می‌یابند که بر هویت دانشجویی آنها تأثیر می‌گذارد.

بر اساس ادبیات تحقیق می‌توان گفت که هویت دانشجویی نیز مانند انواع دیگر هویتها، با متغیرهای مختلفی مرتبط است؛ بخشی از این متغیرها همچون رشته تحصیلی و مقطع تحصیلی از نوع زمینه‌ای و فردی به‌شمار می‌آیند که به‌منظور پوشش دقیق عوامل مرتبط در این تحقیق نیز در قالب فرضیه‌های یک و دو آزمون شدند. متغیرهای ساختاری همچون نوع دانشگاه و چشم‌انداز شغلی با توجه به دیدگاه‌های استرایکر در فرضیات گنجانده شده است. متغیرهای حق انتخاب و نگرش افراد به آینده شغلی نیز از نظریه هویت‌گینز اقتباس شده و با هویت دانشجویی مرتبط است. متغیرهای سرمایه فرهنگی و اجتماعی نیز برگرفته از نظریه بوردیوست. بنابراین هشت فرضیه به شرح زیر قابل طرح است:

1. بین میزان هویت دانشجویی دانشگاه‌های مختلف تفاوت وجود دارد.
2. بین میزان هویت دانشجویی رشته‌های مختلف تفاوت وجود دارد.
3. بین میزان هویت دانشجویی بر اساس حق انتخاب دانشجویان تفاوت وجود دارد.
4. بین میزان هویت دانشجویی مقاطع تحصیلی مختلف تفاوت وجود دارد.
5. بین سرمایه فرهنگی و هویت دانشجویی رابطه وجود دارد.
6. بین سرمایه اجتماعی و هویت دانشجویی رابطه وجود دارد.
7. بین چشم‌انداز شغلی و هویت دانشجویی رابطه وجود دارد.
8. بین امید به آینده و هویت دانشجویی رابطه وجود دارد.

روش پژوهش

با توجه به طراحی چارچوب نظری و ماهیت مسئله تحقیق، از رویکرد کمی و راهبرد پیمایش برای اجرای پژوهش استفاده و داده‌ها به کمک پرسشنامه به‌عنوان رایج‌ترین روش تحقیقات پیمایشی گردآوری شد. روایی مقیاسها از نوع محتوایی و به شیوه صوری و سازه‌ای ارزیابی شد. در روایی صوری مقیاسها و گویه‌ها را استادان جامعه‌شناسی و روانشناسی ارزیابی کردند. همچنین از روش تحلیل عاملی برای تأمین اعتبار سازه‌ای استفاده شد. گویه‌های مربوط به سنجش هر یک از متغیرها به وسیله آزمون تحلیل عاملی بررسی و عوامل درونی هر یک استخراج شد. بر اساس نتایج تحلیل عاملی گویه‌هایی که بیشترین واریانس را تبیین می‌کردند، در مقیاسها قرار داده شد. برای ارزیابی پایایی، به کمک ضریب آلفای کرونباخ، همسازی درونی گویه‌ها و مقیاسهای پرسشنامه بررسی شد که این ضریب برای تمام مقیاسها بالای 0/7 به‌دست آمد. جامعه آماری شامل تمام دانشجویان دانشگاههای یزد (دانشگاههای سراسری، آزاد اسلامی، پیام نور و علمی - کاربردی) در سال تحصیلی 93-1392 برابر 41600 نفر بود. حجم نمونه

با استفاده از فرمول کوکران با سطح اطمینان 95 درصد و حداکثر واریانس 25/، تعداد 450 نفر محاسبه شد. روش نمونه‌گیری این تحقیق طبقه‌ای متناسب بود. ابتدا با توجه به نسبت دانشجویان هر دانشگاه تعداد دانشجویان مورد بررسی هر دانشگاه مشخص و سپس آنها به پنج گروه تحصیلی شامل فنی - مهندسی، علوم انسانی، علوم پایه، منابع طبیعی و هنر تقسیم شدند و نمونه از میان آنها انتخاب شد. تحلیل داده‌ها به وسیله نرم‌افزار SPSS انجام شد. از آزمونهای تحلیل واریانس یکطرفه و همبستگی پیرسون برای آزمون فرضیه‌ها و رگرسیون چند متغیره برای آزمون مدل و تحلیل مسیر استفاده شد.

تعریف متغیرها

هویت دانشجویی: هویت دانشجویی نوعی از هویت حرفه‌ای است که با عضویت در گروه دانشجویی و با بر عهده گرفتن نقش دانشجویی شکل می‌گیرد. در این مطالعه بر اساس تعریف تاجفل (Tajfel, 1982, p. 8) هویت دانشجویی در سه بعد شناختی (آگاهی از عضویت در گروه)، ارزشی (مقایسه و ارزیابی) و احساسی (علاقه و تعلق به گروه) در نظر گرفته شد.

تعریف عملیاتی: متغیر هویت دانشجویی با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته در طیف لیکرت پنج گزینه‌ای سنجش و برای اطمینان از پایایی ابزار با استفاده از روش آلفای کرونباخ بررسی شد و میزان آن 0/74 به دست آمد.

امید به آینده: امید انتظار خوب برای آینده است. اسنایدر (Snyder, 2003, p. 24) امید را به‌عنوان مشخصه ساختار شناختی شامل باورداشتهای مثبت یک شخص درباره توانایی دستیابی به اهداف به تصویر درآورد.

تعریف عملیاتی: برای سنجش متغیر امید به آینده از بخشی از مقیاس گرایش به امیدواری بزرگسالان اسنایدر استفاده شد که در طیف لیکرت پنج گزینه‌ای (کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) بود و ضریب آلفای کرونباخ آن 0/89 به دست آمد.

سرمایه اجتماعی⁶: شبکه‌ای از روابط فردی و گروهی است که هر در اختیار دارد و شامل همه منابع واقعی و بالقوه‌ای است که می‌تواند در اثر عضویت در شبکه کنشگران با سازمانها به دست آید که شامل تکالیف و الزامات اجتماعی و روابط اجتماعی یا پیوندهاست و می‌تواند در شرایط خاصی به سرمایه اقتصادی تبدیل شود (Ghaderzadeh, 2011, p. 44).

تعریف عملیاتی: برای سنجش متغیر سرمایه اجتماعی از پرسشنامه استاندارد شامل سه بخش سؤال مربوط به سه بعد سرمایه اجتماعی (اعتماد، مشارکت و هنجار اجتماعی) استفاده شد و پایایی این مقیاس با استفاده از آلفای کرونباخ 0/85 به دست آمد.

سرمایه فرهنگی⁷: سرمایه فرهنگی مجموعه‌های از داشته‌هاست که از یک سو به معلومات کسب شده بر می‌گردد که به شکل امیال پایدار حالت درونی شده به خود می‌گیرند و از سوی دیگر، به صورت موفقیت‌های مادی، سرمایه به حالت عینیت یافته و میراث فرهنگی به شکل اموال جلوه می‌کند و سرانجام سرمایه فرهنگی می‌تواند به حالت نهادینه در جامعه به صورت عناوین و مدارک تحصیلی عینیت یابد.

تعریف عملیاتی: سرمایه فرهنگی در قالب پرسشنامه‌ای طراحی شد که برای اطمینان بیشتر پایایی ابزار با استفاده از روش آلفای کرونباخ سنجیده شد و میزان آن 0/79 به دست آمد. این پرسشنامه شامل سه بخش بود و هر بخش یکی از ابعاد سرمایه فرهنگی (تجسم یافته عینیت یافته، و نهادینه شده) را می‌سنجید.

چشم‌انداز شغلی⁸: چشم‌انداز به معنای مقصد و آرمان و هدف آن محتمل ساختن آینده‌های مطلوب است. چشم‌انداز شغلی نگاه و دید مثبتی است که فرد به آینده شغلی خود دارد.

تعریف عملیاتی: برای سنجش متغیر چشم‌انداز شغلی از پرسشنامه محقق ساخته در قالب طیف لیکرت پنج گزینه‌ای استفاده شد و میزان آلفای آن 0/72 به دست آمد.

تعریف نظری: به عقیده گیدنز (Giddens, 2007, p. 132) آزادی‌های فردی زندگی مدرن به هویت فرد شکل جدیدی می‌دهد و انتظارات فرد را از خود تغییر می‌دهد. یکی از اصول مدرنیته که زندگی اجتماعی و فردی و هویت افراد را تحت تأثیر قرار داده، حق انتخاب⁹ و تصمیم‌گیری است.

تعریف عملیاتی: متغیر حق انتخاب در سطح سنجش اسمی و نیز گویه‌های آن به صورت خودم، خانواده‌ام و هر دو به‌طور تصادفی طراحی شد.

یافته‌ها

نمونه بررسی شده در این پژوهش شامل 450 دانشجوی از چهار دانشگاه سراسری، آزاد اسلامی، پیام نور و علمی - کاربردی شهر یزد بود که 38/4 درصد آنها در دانشگاه سراسری، 24/9 درصد در دانشگاه آزاد اسلامی، 18/9 درصد در دانشگاه پیام نور و 17/8 درصد در دانشگاه علمی - کاربردی در حال تحصیل بودند. از بین این نمونه 230 نفر زن و 220 نفر مرد، سن آنها بین 18 تا 37 سال و میانگین سنی آنها 22/5 سال بود. 32/2 درصد پاسخگویان در رشته‌های فنی و مهندسی، 24/2 درصد در رشته‌های علوم انسانی، 25/3 درصد در رشته‌های علوم پایه، 9/3 درصد در رشته‌های منابع طبیعی و 8/9 درصد در رشته‌های هنر تحصیل می‌کردند. از نظر مقطع تحصیلی، 43 نفر (9/6 درصد) در دوره کاردانی، 295 نفر

7. Cultural Capital

8. Career Prospects

9. Choice

(65/6 درصد) در دوره کارشناسی، 83 نفر (18/4 درصد) در دوره کارشناسی ارشد و 29 (6/4) نفر در دوره دکتری تحصیل می‌کردند.

در جدول 2 توزیع درصدی متغیرهای مستقل و وابسته میان پاسخگویان نشان داده شده است. هویت دانشجویی در بیشتر دانشجویان (65/1 درصد) در حد متوسط است. در خصوص سرمایه فرهنگی نیز فقط 2 درصد سرمایه فرهنگی بالایی دارند و بیشترین دانشجویان سرمایه فرهنگی متوسط و پایینی داشتند که این نشان‌دهنده ضعف سرمایه فرهنگی دانشجویان است. همچنین سرمایه اجتماعی نیز در بین دانشجویان در حد متوسط و پایین است و فقط 2/7 درصد سرمایه اجتماعی بالایی دارند. در خصوص متغیر مستقل دیگری که در این پژوهش بررسی شد؛ یعنی چشم‌انداز شغلی نتایج نشان می‌دهد که چشم‌انداز دانشجویان به اشتغال و کارآفرینی مثبت است. از نظر مثبت بودن چشم‌انداز شغلی 47 درصد در سطح متوسط و 30/7 درصد در سطح بالا قرار گرفته‌اند. آخرین متغیر مستقل مورد بررسی نیز امید به آینده بود که فقط 18 درصد از دانشجویان امید به آینده پایینی داشته و بیشتر آنها نسبت به آینده امید متوسط و بالایی را گزارش کرده‌اند.

جدول 1- توزیع درصد پاسخگویان بر حسب متغیرهای مستقل و وابسته

متغیر	میزان	درصد	میانگین
هویت دانشجویی	کم	2/9	45/2
	متوسط	65/1	
	زیاد	32	
سرمایه فرهنگی	کم	40/7	30
	متوسط	57/3	
	زیاد	2	
سرمایه اجتماعی	کم	16/2	30
	متوسط	80/4	
	زیاد	2/7	
چشم‌انداز شغلی	کم	22	6/9
	متوسط	47/3	
	زیاد	30/7	
امید به آینده	کم	18	17/5
	متوسط	30/7	
	زیاد	48/7	

فرضیه 1: بین میزان هویت دانشجویی دانشگاههای مختلف تفاوت وجود دارد.

مقایسه هویت دانشجویی بین دانشگاههای مختلف مورد بررسی نشان داد که بیشترین میانگین هویت دانشجویی مربوط به دانشجویان دانشگاههای سراسری (46/44) و علمی - کاربردی (46/44) و کمترین

آن مربوط به دانشجویان دانشگاه پیام نور (43/89) است. سطح معناداری در آزمون تحلیل واریانس یکطرفه حاکی از آن است که تفاوت مذکور از نظر آماری معنادار است.

جدول 2- هویت دانشجویی بر حسب نوع دانشگاه

میزان معناداری	F	میانگین	فراوانی	دانشگاه
0/012	4/72	46/89	173	سراسری
		45/63	112	آزاد
		43/45	85	پیام نور
		46/44	80	علمی - کاربردی
		45/26	450	کل

فرضیه 2: بین میزان هویت دانشجویی رشته‌های مختلف تفاوت وجود دارد. مقایسه میانگین نمرات دانشجویان رشته‌های چهارگانه مورد بررسی نشان می‌دهد (جدول 4) که بیشترین هویت دانشجویی مربوط به دانشجویان رشته علوم پایه (46/59) و کمترین آن مربوط به دانشجویان علوم انسانی (44) است. همچنین سطح معناداری این آزمون کمتر از 0/05 است. در نتیجه، فرض تفاوت بین میزان هویت دانشجویی رشته‌های مختلف تأیید می‌شود.

جدول 3- آزمون تفاوت میزان هویت دانشجویی بر حسب رشته تحصیلی

میزان معناداری	F	میانگین	فراوانی	رشته تحصیلی
0/034	4/63	44/5	145	فنی و مهندسی
		44	109	علوم انسانی
		46/59	114	علوم پایه
		46/29	42	منابع طبیعی
		46/40	40	هنر
		45/29	450	کل

فرضیه 3: بین میزان هویت دانشجویی بر اساس حق انتخاب دانشجویان تفاوت وجود دارد.

حق انتخاب و هویت دانشجویی در غالب دو سؤال با سطح سنجش اسمی از پاسخگویان درباره اینکه چه کسی دانشجو شدن و رشته تحصیلی آنان را انتخاب کرده است، پرسیده شد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، هر دو گویه در سطح معناداری زیر 0/005 قرار دارند و فرض تفاوت میان حق انتخاب و هویت دانشجویی پذیرفته می‌شود. در خصوص هر دو گویه افرادی که خودشان دانشجو شدن و رشته‌شان را انتخاب کرده‌اند، دارای میانگین هویت دانشجویی بالاتری هستند.

جدول 4- آزمون تفاوت میزان هویت دانشجویی بر حسب حق انتخاب

انتخاب رشته				انتخاب دانشجو شدن			
تصادفی	هر دو	خانواده	خودم	تصادفی	هر دو	خانواده	خودم

48	52	34	316	9	164	32	245	تعداد
42/96	45/75	41/12	45/97	38/56	45/70	41/66	45/68	میانگین
4/72				5/932				F
0/000				0/001				میزان معناداری

فرضیه 4: بین میزان هویت دانشجویی مقاطع تحصیلی مختلف تفاوت وجود دارد.
در جدول 6 نتایج بررسی تفاوت میانگین هویت دانشجویی به تفکیک مقاطع تحصیلی نشان داده شده است. میانگین نمرات نشان می‌دهد که بیشترین هویت دانشجویی مربوط به دانشجویان دوره دکتری (47/24) و کمترین آن مربوط به دانشجویان دوره کارشناسی ارشد (42/37) است. همچنین با توجه به سطح معناداری فرض تفاوت بین میانگین هویت دانشجویی مقاطع مختلف تأیید می‌شود.

جدول 5- آزمون تفاوت میزان هویت دانشجویی بر حسب مقطع تحصیلی

سطح معناداری	F	میانگین	فراوانی	مقطع تحصیلی
0/000	6/139	46/49	43	کاردانی
		45/69	295	کارشناسی
		42/37	83	کارشناسی ارشد
		47/24	29	دکتری
		45/26	450	کل

فرضیه 5: بین سرمایه فرهنگی و هویت دانشجویی رابطه وجود دارد.
نتایج به دست آمده از همبستگی پیرسون (جدول 6) بین دو متغیر سرمایه فرهنگی و هویت دانشجویی نشان می‌دهد که بین این دو متغیر رابطه مثبت و معنادار وجود دارد، به گونه‌ای که افرادی که سرمایه فرهنگی بالاتری دارند، از هویت دانشجویی بالاتری نیز برخوردارند.

فرضیه 6: بین سرمایه اجتماعی و هویت دانشجویی رابطه وجود دارد.
طبق نتایج به دست آمده (جدول 6) بین سرمایه اجتماعی و هویت دانشجویی دانشجویان رابطه معنادار دیده می‌شود. بر اساس ضریب پیرسون این رابطه مثبت است و افرادی که از سرمایه اجتماعی بالاتری برخوردارند، هویت دانشجویی بالایی نیز دارند. در نتیجه، این فرضیه نیز تأیید می‌شود.

فرضیه 7: بین چشم‌انداز شغلی و هویت دانشجویی رابطه وجود دارد.
فرض اینکه هر چه دانشجویان چشم‌انداز شغلی مثبت‌تری داشته باشند هویت دانشجویی بالاتری نیز دارند، با توجه به میزان ضریب همبستگی (0/187) و میزان معناداری آن که در سطح 99 درصد تأیید می‌شود، بین چشم‌انداز شغلی و میزان هویت دانشجویی رابطه معنادار وجود دارد. همان‌طور که در جدول 6 مشاهده می‌شود، رابطه بین این دو متغیر رابطه مثبت و معنادار وجود دارد.

فرضیه 8: بین امید به آینده و هویت دانشجویی رابطه وجود دارد.

آخرین فرضیه این پژوهش در خصوص رابطه امید به آینده و هویت دانشجویی است. نتایج همبستگی بین این دو متغیر نشان می‌دهد که رابطه مثبت و معنادار بین این دو وجود دارد؛ به عبارت دیگر، دانشجویانی که امید بیشتری به آینده دارند، هویت دانشجویی قوی‌تری نیز گزارش کرده‌اند.

جدول 6- ماتریس همبستگی بین متغیرهای فاصله‌ای

چشم انداز شغلی	سرمایه اجتماعی	سرمایه فرهنگی	هویت دانشجویی	
			0/20**	سرمایه فرهنگی
		0/254**	0/381**	سرمایه اجتماعی
	0/31**	0/182**	0/431**	چشم‌انداز شغلی
0/187**	0/11**	0/097*	0/197**	امید به آینده

** رابطه در سطح 99 درصد معنادار است. * رابطه در سطح 95 درصد معنادار است.

به منظور بررسی همزمان مجموعه عوامل مرتبط با هویت دانشجویی از رگرسیون چندمتغیره به روش گام به گام استفاده شد. براساس نتایج این آزمون، متغیرهای چشم‌انداز شغلی، سرمایه اجتماعی، رشته تحصیلی و امید به آینده وارد مدل رگرسیون شد. مجموع این پنج متغیر بیش از 29 درصد تغییرات هویت دانشجویی را تبیین کردند (جدول 7).

جدول 7- خلاصه مدل رگرسیون هویت دانشجویی

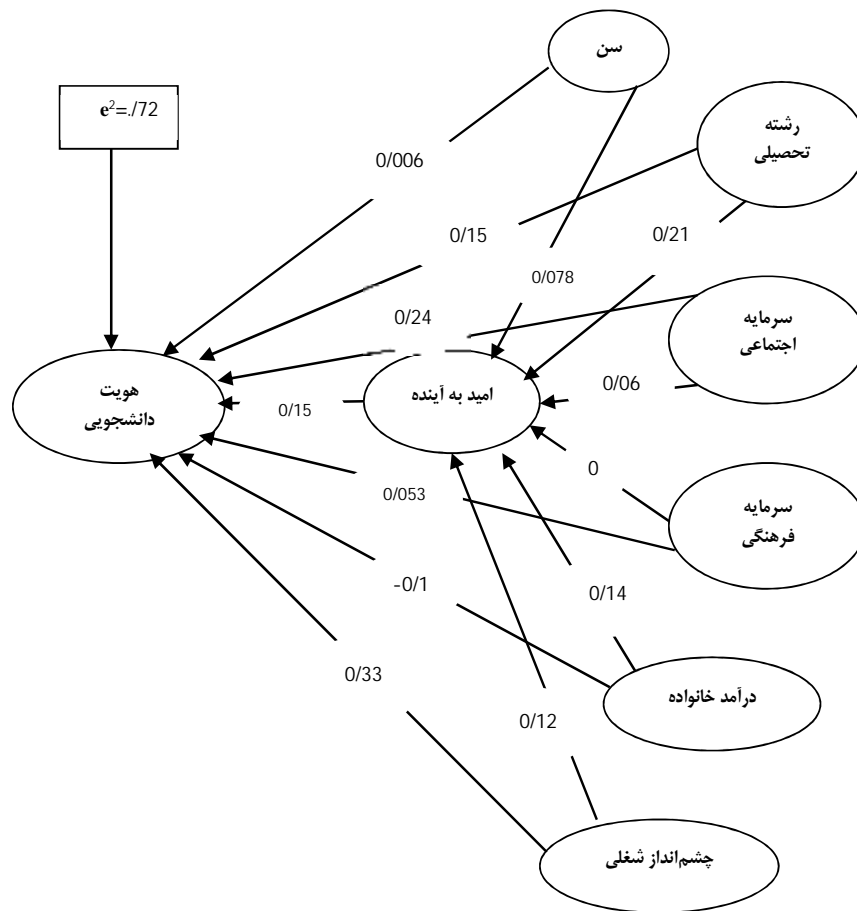
نام متغیر	Beta	T	Sig
مقدار ثابت		11/324	/000
چشم‌انداز شغلی	.338	7/923	/000
سرمایه اجتماعی	.252	5/961	/000
رشته تحصیلی	.161	3/393	/000
امید به آینده	.155	3/691	/000
درآمد خانواده	-.101	-2/486	/013
R		R2	S.E
0/545		0/297	6/08

روابط بین متغیرهای تحقیق در قالب مدل تحلیل مسیر نیز بررسی شد (جدول 8). آزمون تحلیل مسیر با نرم‌افزار SPSS و بر اساس رگرسیون‌های چندگانه استخراج شده است. بررسی نتایج نشان داد که متغیر چشم‌انداز شغلی با 0/34 درصد اثرگذاری کل دارای بیشترین تأثیر مثبت بر متغیر هویت دانشجویی است. متغیر سرمایه اجتماعی با 0/24 درصد اثرگذاری کل رتبه دوم را دارد. همچنین متغیر رشته تحصیلی با 0/18 درصد اثرگذاری کل رتبه سوم را دارد. متغیر امید به آینده با 0/15 درصد اثرگذاری مستقیم دارای رتبه چهارم، متغیر درآمد خانواده دارای رتبه پنجم و متغیر سرمایه فرهنگی نیز دارای رتبه ششم هستند و سن کمترین تأثیر منفی را بر هویت دانشجویی داشته است.

جدول 8- محاسبه اثر متغیرها بر هویت دانشجویی

متغیر	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	کل
چشم‌انداز شغلی	/33	/01	/34

.24	.009	.24	سرمایه اجتماعی
.06	.01	.05	سرمایه فرهنگی
-.004	-.01	.006	سن
-.08	.02	-.10	درآمد خانواده
.18	.03	.15	رشته تحصیلی
.15	--	.15	امید به آینده

نمودار 1- ضرایب تحلیل مسیر

بحث و نتیجه گیری

در دنیای کنونی هویت به یکی از مفاهیم و موضوعات محوری پژوهش‌های اجتماعی تبدیل شده است. ارتقای هویت حرفه‌ای، که بخشی از هویت اجتماعی به‌شمار می‌آید و به نقش‌های مختلفی مربوط می‌شود و افراد در طول زندگی بر عهده می‌گیرند، موجب می‌شود که فرد نقش خود را به‌عنوان کنشگر فعال و مؤثر ایفا کند. هویت دانشجویی به‌عنوان یکی از ابعاد مهم هویت حرفه‌ای و اجتماعی از موضوعات مهم و قابل بررسی است. مطالعه حاضر با هدف بررسی هویت دانشجویی و عوامل مرتبط با آن انجام شد. بر اساس نتایج این پژوهش هویت دانشجویی دانشجویان مورد مطالعه در حد متوسط است. در این پژوهش چهار دانشگاه سراسری، آزاداسلامی، علمی - کاربردی و پیام نور مقایسه شد. همان‌طور که نتایج نشان داد، دانشجویان دانشگاه‌های سراسری و علمی - کاربردی هویت دانشجویی بالاتری را در مقایسه با دانشجویان سایر دانشگاه‌ها گزارش کردند. به نظر می‌رسد بر اساس نظریه استرایکر که معتقد است ساختار می‌تواند بر هویت تأثیرگذار باشد، نوع ساختار دانشگاه سراسری و تمام وقت بودن آن در هویت دانشجویی دانشجویان تأثیر داشته باشد. امینی (Amini, 2011) نیز در پژوهشی به این نتیجه رسید که مؤلفه‌های ساختاری پنهان بر روحیه علمی دانشجویان تأثیرگذار است. در مقایسه دانشجویان گروه‌های تحصیلی مختلف، دانشجویان گروه‌های علوم پایه، منابع طبیعی و هنر بیشترین میزان هویت دانشجویی و دانشجویان گروه علوم انسانی کمترین میزان هویت دانشجویی را دارند. می‌توان گفت که رشته‌های هنر، منابع طبیعی و علوم پایه بیشتر به‌صورت عملی درگیر در رشته تحصیلی خود هستند و شاید این موجب شود دانشجویان با رشته خود بیشتر عین شوند و احساس هویت بیشتری داشته باشند. اما رشته‌های علوم انسانی بیشتر به صورت نظری است و از طرفی، توجه کمتری نیز از سوی جامعه به این رشته‌ها صورت می‌گیرد که این عوامل می‌تواند موجب نوعی بی‌علاقگی به رشته تحصیلی و در نتیجه، موجب کاهش احساس هویت دانشجویی شود.

از نظر مقطع تحصیلی، دانشجویان دوره دکتری بالاترین هویت دانشجویی و دانشجویان دوره کارشناسی ارشد پایین‌ترین هویت دانشجویی را دارند. دانشجویان دوره دکتری به بیش عمیق‌تری نسبت به رشته خود دست یافته‌اند و همچنین آینده شغلی روشن‌تر و بهتری را برای خود متصورند و بیشتر آنها به دنبال عضویت در هیئت‌علمی دانشگاه‌ها هستند. در نتیجه، این عوامل می‌تواند موجب شود این دانشجویان احساس هویت دانشجویی بیشتری داشته باشند. اما هویت دانشجویان دوره کارشناسی ارشد کمتر از سایر مقاطع تحصیلی است که بخشی از آن می‌تواند تحت تأثیر مشکلات اشتغال باشد. دانشجویان تحصیلات تکمیلی با انتظار بیشتری وارد این مقطع می‌شوند و چنانچه چشم‌انداز روشنی نداشته باشند، می‌تواند تعلق خاطر آنها را به نقش خود کاهش دهد. در خصوص حق انتخاب نتایج نشان داد افرادی که خودشان ورود به دانشگاه و رشته تحصیلی‌شان را انتخاب کرده‌اند، نسبت به سایر دانشجویان از هویت دانشجویی قوی‌تری برخوردارند. این یافته مطابق با نظریه گیدنز است که در دوران کنونی حق انتخاب یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر هویت‌یابی افراد است. در دنیای امروز ما فرصت‌های

بی‌سابقه‌ای در ساختن خویش‌مان و آفریدن هویت‌های مختص به خودمان داریم (Giddens, 2007, p. 47). هر چه این نقش بیشتر باشد، هویت قوی‌تری نیز در ما شکل می‌گیرد.

آزمون فرضیات نشان داد که بین سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی با هویت دانشجویی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. گرچه میزان این دو نوع سرمایه میان دانشجویان پایین و متوسط رو به پایین بوده است، افرادی که سرمایه اجتماعی و فرهنگی قوی‌تری دارند، از میزان هویت دانشجویی بالاتری نیز برخوردارند. این نتیجه با نظریه بوردیو تناسب دارد که معتقد است موفقیت‌های آموزشی اغلب بازتاب دهنده پیشینه اجتماعی شخص است (Bourdieu, 2012, p. 64); به‌گونه‌ای که افرادی که سرمایه‌های (اجتماعی و فرهنگی) قوی‌تری دارند، از هویت قوی‌تر و بالاتری برخوردارند. بقایی و سرایی (2009) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که بین هویت دانشگاهی و سرمایه فرهنگی رابطه وجود دارد که همسو با نتایج این پژوهش است.

فرضیه دیگری که در این پژوهش بررسی و تأیید شده متغیر چشم‌انداز شغلی بود. افرادی که فکر می‌کنند پس از دانش‌آموختگی می‌توانند برای خود شغلی بیابند و برای خود و دیگران اشتغالزایی کنند، از هویت دانشجویی بالاتری نیز برخوردارند. این یافته با توجه به افزایش نرخ بیکاری دانش‌آموختگان آموزش عالی اهمیت و حساسیت بیشتری دارد. تحقیقات موجود در این زمینه حاکی از آن است که نرخ بیکاری دانش‌آموختگان دانشگاهی از 4 درصد در سال 1375 به 15 درصد در سال 1390 رسیده است (1). (Nouruzi-Firooz et al. 2013, p. 1). بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال 1390 در مرکز آمار ایران، در مجموع حدود 768 هزار دانش‌آموخته دانشگاهی بیکار در کشور وجود دارد که از این تعداد 207 هزار و 310 نفر مدرک فوق دیپلم، 505010 نفر مدرک کارشناسی، 52169 نفر مدرک کارشناسی ارشد و دکترای حرفه‌ای و 3388 نفر نیز مدرک دکترای تخصصی دارند (Statistical Centre of Iran, 2011). نگاهی به روند اشتغال دانش‌آموختگان نیز حاکی از افزایش نرخ بیکاری این افراد است. در حالی که نرخ بیکاری جمعیت فعال کل کشور 10/8 درصد است (Statistical Centre of Iran, 2015). بیکاری دانش‌آموختگان بیش از 15 درصد گزارش شده است. این موضوع توجه بیشتر نهادهای ذی‌ربط را می‌طلبد.

بررسی رابطه امید به آینده و هویت دانشجویی نیز حاکی از رابطه مثبت و معنادار بین این دو متغیر است. در نتیجه، افرادی که امید به آینده بالاتری داشته‌اند، از هویت دانشجویی بالاتری نیز برخوردار بودند. امید به آینده یکی از متغیرهای تأثیرگذار در زندگی افراد جامعه به ویژه جوانان است و زمانی که امید به آینده در ارتباط با قشر دانشجو به‌عنوان آینده‌سازان جامعه مطرح می‌شود، اهمیت آن دو چندان می‌شود. علیزاده (2011) (Alizadeh, 2011) نیز در پژوهشی به این نتیجه رسید که امید به آینده بر عملکرد تحصیلی دانشجویان تأثیرگذار است.

پیشنهادها

بر اساس نتایج به دست آمده از تحقیق پیشنهادهای زیر قابل طرح است:
 دانشجو به عنوان کنشگر مؤثر در میدان علمی با برخورداری از هویت دانشجویی قوی، نقش دانشجویی خود را بهتر انجام می‌دهد و فردی مؤثر در میدان علمی و جامعه خواهد بود. با توجه به یافته‌های به دست آمده از این تحقیق، به نظر می‌رسد که هویت دانشجویی نیازمند توجه و تقویت است. با توجه به عوامل مرتبط با هویت دانشجویی، به نظر می‌رسد که جامعه باید به مسئله اشتغال جوانان بیشتر توجه کند. همچنین علی‌رغم اهمیت بنیادی رشته‌های علوم انسانی، هویت دانشجویان در میان دانشجویان این رشته نیازمند توجه بیشتر و استفاده از روشهایی است که به وسیله آن علاقه این دانشجویان به رشته تحصیلی‌شان افزایش یابد.

بر اساس نتایج این مطالعه، بهبود وضعیت سرمایه‌های اجتماعی و مشارکت فرهنگی دانشجویان یکی از مهم‌ترین زمینه‌های تقویت هویت دانشجویی است و باید در برنامه‌ریزیهای دانشگاهها بر آنها تأکید شود. همچنین توجه به انتخاب ورود به دانشگاه و انتخاب رشته تحصیلی مورد علاقه نیز از عوامل مهمی است که لازم است در برنامه‌ریزی برای فرزندان در خانواده‌ها مورد توجه قرار گیرد.

در زمینه تحقیقات آینده نیز پیشنهاد می‌شود به منظور شناخت دقیق‌تر ابعاد و عناصر هویت دانشجویی با توجه به شرایط معاصر، پژوهشهایی با استفاده از روش کیفی انجام شود. یکی از مهم‌ترین متغیرهایی که در این مطالعه بررسی نشد، تعامل استاد-دانشجو بود که لازم است در تحقیقات آینده مد نظر قرار گیرد.

References

۱. Alizadeh, M. B. (۲۰۱۱). Investigation of hope to future among students and related factors. *Applied Sociology*, ۲۳(۴), ۱۸۹-۲۰۶ (in Persian).
۲. Amini, M. (۲۰۱۱). A survey of relation between elements of hidden curriculum and scientific spirit of students. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, ۱۷(۴), ۸۱-۱۰۳ (in Persian).
۳. Baghaei, A., & Sarabi, M. J. (۲۰۰۹). Effective social factors on academic identity among students of Islamic Azad University, *Social Sciences Bulletin*, ۴(۳), ۱۷۵-۲۰۳ (in Persian).
۴. Bourdieu, P. (۲۰۱۲). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Translated by Hasan Chavoshian, Tehran: Sales Publications (in Persian).

۵. Camacho, M. (۲۰۱۲). Self and identity: Raising undergraduate students awareness on their. *Social and Behavioral Sciences*, ۱, ۱۷۸-۱۸۱.
۶. Dehing, A. J. M., Jochems, W. M. G., & Baartman, L. K. G. (۲۰۱۴). The development of engineering student's professional identity during workplace learning in industry: A study in Dutch bachelor education. *Engineering Education*, ۸, ۴۲-۶۴.
۷. Erikson, E. H. (۱۹۶۸). *Identity and the life cycle*. New York: Norton INC.
۸. Eskandari, H. (۲۰۱۳). Investigatin of the relationship between educational activity and identity dimension of students. *Educational Psychology Quarterly*, ۲۵, ۱۱۴-۱۳۶ (in Persian).
۹. Fazeli, N. (۲۰۰۳). Comparative study of Iranian and Britain academic culture. *Iranian Journal of Anthropology*, ۳, ۹۳-۱۳۲.
۱۰. Ghaderzadeh, O. (۲۰۱۱). Study the effect of different capitals on woman's collective identity. *Woman in Development and Politics*, ۳(۹), ۳۵-۶۵ (in Persian).
۱۱. Ghaneirad, M. A. (۲۰۰۰). *Scientific growth and decline in Iran*. Tehran: Madineh (in Persian).
۱۲. Ghazi-Tababtabaei, M., & Marjaei, H. (۲۰۰۱). Affective factors of self effectiveness among graduate and Ph.d students of Tehran University. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, ۱۹, ۳۱-۵۷ (in Persian).
۱۳. Gholipour, A., Mohammad-esmaeili, N., & Gholopour, F. (۲۰۱۰). Identity management: Improvement of womans social identity in educational institutions. *Woman in Development and Politics*, ۸, ۱۴۰-۱۶۲ (in Persian).
۱۴. Giddens, A. (۱۹۹۹). *Modernity and self –identity, self and society in the late modern age*. Translated by Naser Movafaghian, Tehran: Ney Publication (in Persian).
۱۵. Giddens, A. (۲۰۰۷). *Sociology*. ۴th ed. Translated by Hasan Chavoshian, Tehran: Ney Publication (in Persian).
۱۶. Golmohammadi, A. (۲۰۰۱). *Globalization, culture and identity*. Tehran: Ney Publication (in Persian).

۱۷. Harsich, H., & Mahmoud-Oghli, R. (۲۰۱۱). Study of the effect of media use on student's identity in Isfahan University. *Applied Sociology*, ۳, ۷۵-۹۲ (in Persian).
۱۸. Havkins, M. (۲۰۰۵). Becoming a student: Identity work and academic literacy in early schooling. *TESOL Quarterly*, ۳۹, ۲۱-۳۲.
۱۹. Heidari, H. (۲۰۱۲). Sociological analysis of professional ethics: Case study of students of Mazandaran University. *Iranian Journal of Cultural Research*, ۲, ۱-۲۹ (in Persian).
۲۰. Jenkins, R. (۲۰۰۲). *Social identity*. Translated by Touraj Yarahmadi, Tehran: Shirazeh (in Persian).
۲۱. Johnson, L. (۲۰۰۸). *Culture critics: From Matthew Arnold to Raymond Williams*. Translated by Zia Movahed, Tehran: Trhe Now (in Persian).
۲۲. Marcia, J. E. (۱۹۶۶). Development and validation of ego identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, ۳, ۵۵۱-۵۵۸.
۲۳. Nouruzi-Firooz, M., Akbari, S., & Teifuri, V. (۲۰۱۳). Study of labour market for higher educated Iranians. In Conference about analysis of Iranian Population and Housing Census Results. Tehran: Population, Association of Iran (in Persian).
۲۴. Rafipour, F. (۲۰۰۲). *Iran's scientific obstacles and solutions*. Tehran: Enteshar Co (in Persian).
۲۵. Seidman, S. (۲۰۰۷). *Contested knowledge*. Translated by Hadi Jalili, Tehran: Ney Pub. (in Persian).
۲۶. Snyder, C. R. (۲۰۰۳). *The Psychology of Hope*. New York: Free Press.
۲۷. Statistical Centre of Iran (۲۰۱۱). Iranian population and housing census (in Persian).
۲۸. Statistical Centre of Iran (۲۰۱۵). A selection of labour force survey results-spring ۱۳۹۴ (in Persian).
۲۹. Stets, J. E. (۲۰۰۷). Identity theory and emotion. In *Handbook of the sociology of emotions*. By Jan E. S. & Jonathan H. Turner (ed.), New York: Springer.
۳۰. Stryker, S. (۱۹۹۹). Exploring the relevance of social cognition for the relationship of self and society: Linking cognitive perspective and identity theory. In *Self, society dynamic emotion and action*. By Jodith

A Howard and Peter L. (eds.), New York: Camboridge University Peress.

۳۱. Taefi, A. (۲۰۰۱). *Cultural obstacles of research in Iran*. Tehran: Azadandishan Pub. (in Persian).
۳۲. Tajfel, H. (۱۹۸۲). Social psychology of intergroup relation. *Annual Review of Psychology*, ۳۳, ۱-۳۹.
۳۳. Zokaei, M. S., & Esmaili, M. J. (۲۰۱۱). Youth and academic and educational alienation. *Iranian Journal of Cultural Research*, ۴, ۵۵-۹۰ (in Persian).

